

Asia: VN/11505/2020

Lausuntopyyntö toimeentulotukilain uudistamista valmistelleen työryhmän mietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Ylioppilaskuntien liitto SYL ry lausuu kunnioittavasti seuraavaa toimeentulotukilain uudistamista valmistelleen työryhmän mietinnöstä.

1. Yleisesti mietinnöstä ja toimeentulotukilain uudistuksesta

Toimeentulotuen saajia käsitellään mietinnössä korostuneesti sosiaalipalveluiden ja sosiaalihuollon tarpeessa olevana ryhmänä, jonka toimeentulon turvaamiseen ensisijaiset etuudet tai henkilön omat voimavarat eivät riitä.

SYL katsoo, että raportissa esitetyn lisäksi olisi tarpeen tarkastella myös toimeentulotuen käyttäjiä, joiden ensisijainen etuus on syystä tai toisesta loppunut tai lakkautettu. Näin käy usein opintotuen ja työmarkkinatuen sekä muiden työttömyysetuuksien suhteen. Tällaisissa tilanteissa toimeentulotuki toimii tosiasiallisesti perusturvana, vaikka se ei tuen tarkoitus ole.

Opiskelijoiden ei kuulu olla pitkäaikaisia toimeentulotuen käyttäjiä. SYL kannattaa raportissa vahvasti esitettyä tavoitetta siitä, että ensisijaisten etuuksien kattavuutta ja riittävyttä parannetaan niin, että pitkäaikaisen toimeentulotuen tarve vähenee.

Ellei ensisijaisten etuuksien puutteita korjata, on niiden ulkopuolelle jääneiden tilanne huomioitava toimeentulotukea koskevissa säädöksissä. Järjestelmään on rakennettava sisään tarvittava joustavuus ja tapauskohtainen harkinta, jotta toimeentulotuen vaatimuksia, ehtoja ja siihen linkittyneitä palveluita voidaan soveltaa saajan tarpeiden mukaan.

2. Opintotuen keston pidentäminen on tehokas keino estää pitkittyneen toimeentulotuen käyttöä opiskelijoilla

Opintotuen loppuminen tai lakkauttaminen on yksi merkittävimmistä perusturvan aukoista, joka johtaa pitkäaikaiseen toimeentulotuen käyttöön. Opintotuki on kestoaltaan tiukasti rajoitettu etuus. Käytettävissä olevien tukikuukausien määrää on vähennetty vuosina 2014 ja 2017 voimakkaasti. Nykyisin opintotuki loppuu noin 2000 - 7000 kandidaatti- ja 4000 - 6000 maisteriopiskelijalta kesken opintojen. Suuri määrä opiskelijoita jää opintotuen ulkopuolelle myös silloin, kun opintojen eteneminen on riittämätöntä ja opintotuki lakkautetaan sen seurauksena. Korkeakouluopiskelijoilla ei pääsääntöisesti ole oikeutta työttömyystukiiin ja ellei käytettävissä ole muita keinoja turvata toimeentuloa, toimeentulotuki on ainoa vaihtoehto. Suomessa on joka kuukausi yhdenaikaisesti noin 6000 - 10 000 toimeentulotukea saavaa opiskelijaa, joiden toimeentulon pitäisi perustua opintotukeen tai muihin opiskeluun tarkoitettuihin etuuksiin. Ensisijainen korjaustoimenpide olisi opintotukikuukausien määrän tuntuva lisääminen.

3. Toimeentulotuen perusosan alentaminen opiskelun perusteella

Nykyisen tulkinnan mukaan toimeentulotuen perusosaa voidaan alentaa 20 prosenttia, jos opiskelija on jatkanut päätoimisia opintoja, vaikka ei pysty turvaamaan toimeentuloaan samalla (Kelan Internet-sivut, 2021). Tämä on lainsäädännöllisesti huteralla pohjalla, koska opiskelua ei ole mainittu toimeentulolain 10 §:ssä perustoimeentulotuen alentamiseen oikeuttavana perusteena. Laki on myös sisäisesti ristiriitainen, sillä toimeentulotukilain 2 a § vapauttaa opiskelijat velvoitteesta ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, mutta saman lain 10 § pykälän tulkinnalla opiskelijoita sanktioidaan siitä, että he eivät voi täyttää velvoitetta ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi ja osallistua siihen sidottuihin palveluihin.

Kyseenalaiseen lainsäädäntöpohjaan on kiinnitetty huomiota Ojista allikkoon – Toimeentulotuki uudistuksen ensi metrit -selvityksessä (toimittaneet Korpela, Heinonen, Laatu, Raittila, Ylikännö, 2020) julkaistussa artikkelissa Toimeentulotuen perusosan alentaminen Kelassa - Askel kohti vastikkeellisempaa perusturvaa? (Vesilahti, 2020. s. 376):

”Toisessa yhteydessä on taas vaadittu työnhaun voimassaolosta kertovaa koodia, vaikka henkilö on saanut työvoimakoodin, jonka perusteella henkilö ei ole työmarkkinoiden käytettävissä. Erityisesti korkeakoulututkintoa suorittavien opiskelijoiden kannalta tällainen vaatimus täyden perusosan maksamisen edellytyksenä on erikoinen, koska toimeentulotukilain 2 a § niin ikään rajaa vaatimuksen osallistua työvoimapaalveluihin pois sellaiselta, joka opiskelee päätoimisesti. Lain mukaan korkeakoulututkintoon tähtäävät opinnot ’ovat aina päätoimista’.”

SYL katsoo, että toimeentulotukilain 10 §:n mukaisia tuen alentamisen perustetta ei pidä soveltaa korkeakouluopiskelijoihin, jotka on lain 2 a §:n mukaisesti vapautettu tarkoitetuista velvoitteista, ellei hakija ilmeisesti ja tietoisesti pyri hyötymään opiskeluoikeudestaan välttääkseen velvoitteiden toteuttamisen.

Lisäksi vaatimuksen soveltaminen on epätarkoituksenmukaista ja kohtuutonta, koska se kannustaa opiskelijaa luopumaan opiskelupaikastaan, jotta hän pääsisi työttömäksi työnhakijaksi ja työttömyysetuuden sekä työllistymistä tukevien palveluiden piiriin. Tässä järjestelmä kannustaa opiskelijaa aivan väärään suuntaan elämässään ja yhteiskunnan kannalta.

4. Sosiaalityöntekijän tapaaminen tuen alentamisen edellytyksenä

Raportissa pohditaan mahdollisuutta edellyttää hakijan ja sosiaalityöntekijän tapaamista ennen kuin Kela voi alentaa toimeentulotuen perusosaa. SYL huomauttaa, että nykyisin alentaminen koskettaa satoja sellaisia henkilöitä, jotka ovat toimeentulotuen piirissä ensi sijassa sen vuoksi, että ensisijainen etuus on päättynyt tai lakkautettu. Pääosalla tällaisessa tilanteessa olevista toimeentulotuen saajista ei todennäköisesti ole tarvetta erityisille sosiaalitoimen palveluille tai asiakkuudelle. Opiskelijoiden osalta suurempi tarve voi olla esimerkiksi oppilaitoksen tarjoamalle ohjaukselle, opintopsykologille tai YTHS:n palveluille. Mekaaninen ja poikkeukseton velvoite kunnallisen sosiaalitoimen tapaamiselle olisi tällaisissa tilanteissa epätarkoituksenmukainen velvoite ja palvelupolku. SYL pitää kuitenkin tärkeänä, että toimeentulotukeen liittyy myös mahdollisuus sosiaalitoimen palveluihin, mutta mekaanisen ja poikkeuksettoman velvoitteen säätäminen ei ole edellä mainitusta syystä tarpeellinen nykytilanteessa.

5. Opintolainan nostokertojen rajaaminen kuukausikohtaiseksi

SYL vastustaa selväsanaisesti opintolainan nostamisen rajoittamista niin, että sen nostaminen olisi mahdollista vain kuukausittain. Opiskelijan toimeentulo on tiukkaa ja toimeentulon ennakoiminen hankalaa mm. työmahdollisuuksien kausiluontoisuuden vuoksi. Matalien rahamuotoisten etuuksien vuoksi odottamattomiin menoihin ja suuriin hankintoihin varautuminen on hankalaa. Esimerkiksi uuden asunnon kodinkoneiden ja huonekalujen ostoon varautuminen pelkän opintorahan ja asumislisän sekä kuukauden opintolainanoston avulla on hyvin hankalaa. Tästä syystä opintolainan nostaminen tarvittaessa suuremmissa erissä on tarpeellista. Opintolainan nostokertojen rajoittaminen voisi johtaa lyhytaikaisten luottojen käytön kasvuun tällaisissa tapauksissa, kun tarpeisiin perustuva taloudellisen jouston mahdollisuus kapenisi.

Opintolainan harkitsemattomaan kuluttamiseen liittyvät haasteet ovat vakavasti otettavia, mutta ne koskettavat vain pientä murto-osaa kaikista korkeakouluopiskelijoista. Kaikkien lähes 300 000 opintolainaan oikeutetun korkeakouluopiskelijan lainannoston rajoittaminen olisi tarpeettoman raskas ja laajavaikutteinen toimenpide ongelmien ratkaisemiseksi.

6. Omien varojen ja ASP-tilin käyttämisen velvoite toimeentulotuen saamiseksi

SYL katsoo, että kohtuullisen oman varallisuuden käyttöä ei tule vaatia korkeakouluopiskelijalta, joka siirtyy toimeentulotuella opintotuen loppumisen jälkeen.

Nykyisen toimeentulotukilain mukaisesti toimeentulotukea hakevan on ensin käytettävä omat säästönsä välttämättömiin elinkuuluihin ennen toimeentulotuen saamista. Korkeakouluopiskelijoiden osalta tämä velvoite on kohtuuton. Toimeentulotuella siirtymistä ennen heillä ei ole ollut velvoitetta työnhakuun, sillä työvoimapolitiittisesti heidät on määritelty päätoimiksi opiskelijoiksi. Opintotuen päätyminen ei useimmiten ole laiminlyönnin tai itse aiheutetun viivästyksen syytä vaan järjestelmään tietoisesti rakennetun rajoitteen seuraus.

Opiskelijalle erityisesti ASP-tilin purkaminen on hankala vaatimus, sillä se voi viivyttää asunnon hankintaa koskevia suunnitelmia epäoikeudenmukaiselta tuntuvalta tavalla. Oman varallisuuden käytön velvoite toimii myös kynnyksenä opintojen jatkamiselle toimeentulotuella ja se ajaa

opiskelijoita työntekoon opiskelun kustannuksella. Sen seurauksena opinnot voivat viivästyä ja keskeytyä, mikä on yhteiskunnan ja nuoren kannalta kestävästi kestämätön kannustinvaikutus.

Sillanpää Jani

Suomen ylioppilaskuntien liitto ry. - Lausunnon valmistelija on kirjautumistiedoista poiketen Sakari Tuomisto